

Några ord om rutmarken (Polygonboden) på Spetsbergen och Beeren-Eiland

Th. M. Fries

To cite this article: Th. M. Fries (1902) Några ord om rutmarken (Polygonboden) på Spetsbergen och Beeren-Eiland, Geologiska Föreningen i Stockholm Förhandlingar, 24:5, 370-372, DOI: [10.1080/11035890209449964](https://doi.org/10.1080/11035890209449964)

To link to this article: <http://dx.doi.org/10.1080/11035890209449964>

Published online: 04 Jan 2010.

Submit your article to this journal [↗](#)

Article views: 3

View related articles [↗](#)

Några ord om rutmarken (Polygonboden) på Spetsbergen och
Beeren-Eiland.

Af

TH. M. FRIES.

I en nyligen utgifven akademisk afhandling: *Botanische Beobachtungen aus Spitzbergen* egnar TH. WULFF ett kapitel (sid. 73—95) åt beskrifning af den egendomliga, i arktiska trakter ej ovanliga bildning, som af F. KJELLMAN blifvit benämnd *rutmarken* och af W. kallas *Polygonboden*. Såsom för densamma karakteristiskt angifver han, att marken genom sprickor uppdelats i mång- (vanligen sex-)sidiga stycken eller rutor, att densamma uteslutande består af finkornigt, homogent erosionsmaterial, samt att sprickorna bildats genom uttorkning, ej genom frostens inverkan, såsom äfven blifvit påstådt.

Deremot förklarar W., att en bildning, som under svenska Spetsbergsfärden 1868 iaktogs på Beeren Eiland, i anseende till sitt uppkomstsätt »hat mit der Bildung des echten Polygonbodens gar nicht zu thun». Denna »falsche Polygonboden» utmärker sig nemligen derigenom, att »Erosionsprodukte aller Grössen sich an seiner Bildung beteiligen, sowie auch dadurch, dass er stets auf mehr oder weniger stark abhängendem Terrain, besonders dicht unter dem Fjeld, vorkommt.» Dess ursprung uppgifves vara att söka i den af JOH. G. ANDERSSON i *Ymer 1900 sid. 442 o. f.* beskrifna »detritusflytningen». Till belysande af den falska polygonmarkens utseende anför W. hvad i den af mig och C. NYSTRÖM utgifna *Scenska Polarexpeditionen 1868 s. 30* finnes omtaladt från Beeren Eiland; derjemte angifver han sig sjelf hafva iakttagit »völlig gleichartige, höchst eigentümliche Bodenformationen» flerstädes på Spetsbergen, utan att dock inlåta sig på en närmare skildring af desamma.

Hvad af W. härom blifvit framställt, skulle för visso icke manat mig att skriva en enda rad, utan jag skulle hafva öfverlemnadt frågans ytterligare dryftande till herrar geologer, såvida ej mitt och C. NYSTRÖMS namn af W. blifvit omnämnda, och detta på ett sätt, som är både vilseledande och oförklarligt. Innan jag går att uppvisa

detta, anser jag mig dock böra nämna, att hvad i sagda reseskisser härom blifvit meddeladt, härleder sig uteslutande från mig, emedan min reskamrat ej deltog i den vandring, då ifrågavarande bildning — i lika »idealisk skönhet», som den af W. vid Wijdebay studerade — påträffades. Skulden är uteslutande min, om något misstag blifvit begånget. Och enligt W. har detta skett, ity att såsom orsak till denna bildning skall hafva uppgifvits »Einwirkung der Stürme». Härtill fogar W. inom parentes, säkerligen såsom uttryck af sin förvåning, ett utropstecken; enligt mitt förmenande borde han hafva ditsatt en hel rad sådana, om jag verkligen framkommit med något så barockt. Men så är ingalunda förhållandet.

Genomläser man det citerade stället, så visar det sig lätt, att jag först omnämner, att — med undantag af fuktigare ställen — på Beeren Eiland, för att begagna KEILHAUS träffande uttryck, »Jordkadaveret ligger afdækket indtil fuldkommen Nøgenhed», samt att, särskildt på vissa sträckor, det hela företer bilden af en »chaotisk stenlabyrint». Härtill fogas ordagrannt följande: »Strängt taget, gör dock denna stenmassa ej öfverallt skäl för benämningen chaotisk, ty flerstädes tycker man sig förmärka en viss ordning i densamma. Så t. ex. visa sig kalkstenshöjderna kring Sydbanmen flerstädes liksom randiga af — troligen genom stormar bildade — ett stycke från hvarandra löpande småstensrader. Ännu egendomligare anblick förete stora sträckor, hvilka äro liksom indelade i tätt till hvarandra fogade, nästan reguljära, sexsidiga figurer, hvilkas sidor bildas af stora kullerstenar, under det att det deraf inneslutna rummet täckes blott af grus och småsten, såvida det ej i sin ordning är likaledes sönderdeladt i sexhörningar, hvilkas sidolinier då bestå af smala rader af stenar, mindre till storleken än de, som omsluta den större sexhörningen. Denna företeelse hörer ingalunda till sällsyntheterna; förklaringen på densamma öfverlemna vi dock åt sakkunnigare personer att utleta.»

För enhvar, som genomläser detta, borde det ligga i öppen dag, att här talas om tvenne helt olika saker, neml. 1) om de rader eller strängar af småsten, som förefinnas här och der på kalkstenshöjderna (der någon rutmark aldrig kan finnas), och 2) om mark med, såsom SCORESBY säger, »bikakligt utseende». Orsaken till den förra företeelsen, som ej har aflägsnaste likhet eller sammanhang med någon slags rutmark, antog jag gissningsvis vara stormarne, och detta anser jag fortfarande vara det rimligaste; om orsaken till den senare förklarade jag ju mig med otvetydiga ord ej våga uttala någon egen mening. Och — ännu efter ett tredjedels sekels förlopp — anser jag den rätta förklaringen ej vara funnen, äfven fastän W. påstår den vara att söka i JOH. G. ANDERSSONS detritus-flytning.

Det, som karakteriserar den af mig på Beeren Eiland iakttagna rutmarksbildningen, är nemligen 1) söndersprickningen eller uppdelningen i (vanligtvis) sexkantiga stycken, hvartill uttorkning torde vara åtminstone en samverkande orsak,¹ och 2) stora kullerstenars

¹ Under nedskrifvandet af detta har jag kommit att tänka på, att det ej torde vara alldeles oriktigt att sätta själfva rutbildningen, både hos den äkta och

reguliära anordnande längs efter mång- (sex-)hörningarnes sidor samt, då de större, först bildade sådana blifvit uppdelade i smärre, småstens orduande till smala ränder längs dessas sidor. Huru detta stenarnes sorterande och placerande tillgått, har varit och är ännu för mig en gåta; här räcker det ej till att gissa på uttorkning, frost, blåst eller detritus-flytning.

Denna sistnämnda, som W. anser lemna fullgod förklaring, säger JOH. G. ANDERSSON bestå deri, att, då vid nedre ändan af en på en dalsida liggande snödrifva förefinnes en detritusbildning, från drifvans »undre kant inmatas ständigt nya kvantiteter smältvatten, tills marken får grötartad konsistens och börjar röra sig utför slutningen». Häraf uppstår ett slags »slamglaciér» med en »ändmorén», som ofta består af »stenflisor, som slamströmmen skjutit för sig och hopat till en vall vid sin nedre kant»; stundom äro flisorna »vackert koncentriskt orienterade kring utflytningens rundade kant». Att denna skildring afser något helt annat, än det af mig iaktagna, är uppenbart; också sätter JOH. G. ANDERSSON sin detritus-flytning alls icke i förbindelse med någon rutmark, vare sig äkta eller falsk. Det torde ock vara omöjligt att tänka sig, huru den trögt framskridande slammassan skulle, så att säga, af sig sjelf kunna uppdelas i sexsidiga, af större eller mindre stenar kantade rutor.

Det återstår därför för mig ej annat, än att uppmana till fortsatta undersökningar af denna företeelse, som genast ådrager sig äfven en icke-geologs synnerliga uppmärksamhet. Det var på sträckan vester om Mount Misery mellan Sydhamnen² och Engelska elfvens mynning, som jag flerstädes iakttog densamma; närmare angifvande af lokalen är omöjligt, då vandringen mellan dessa platser var en irrfärd i stark dimma.

den falska polygonmarken, i ett visst samband med viaden. I ett så rätt och stormigt klimat som Beeren Eilands är det nemligen uppenbart, att vinden kan spela åtminstone någon rol vid uttorkningen, antagligen t. o. m. större än värmen.

² Härmed afses, hvad den tiden af såväl svenska polar-expeditioner som af norska fångstmän så benämndes. Nu kallas den Rysshamnen. Åt den nuvarande Sydhamnen gifvo norska fångstmän då namnet Jægtvikien, emedan ett på Atlanten af manskapet under storm öfvergifvet fartyg här drifvit i land.